

12-BÜTGENBACH

De Hoge Venen – een grenzeloos waterspel

Water is het bepalende element in de Hoge Venen. Talrijke beken en rivieren ontspringen hier. Ze worden gevoed met het overvloedige water van het hoogveen, dat zijn oorsprong vindt in de oer- of de ijstijd. De Hoge Venen zijn een reuzenspons waarop het van bovenaf regent, hagelt en sneeuwt. De geografisch-klimatologische gesteldheid zorgt ervoor dat hier bijzonder veel neerslag valt. De Hoge Venen doet als eerste verhevenheid op het Europese vasteland de van het Kanaal afkomstige vochtige lucht opstijgen en afkoelen. Daardoor ontladen de wolken zich des te meer in de vorm van stortregens, hagelbuien of sneeuwval. Per jaar valt er 1400 tot 1700 millimeter neerslag, nagenoeg volledig tussen de herfst en de lente. Ter vergelijking: in de regenrijkste streek van Luxemburg, in het noorden, laten de regenwolken slechts 900 millimeter vallen. Tussen de lente en de herfst zijn de klimatologische omstandigheden dus wel gunstig voor fietstochten, wat betreft water dat uit de lucht komt. De omstandigheden zijn echter ook gunstig voor water dat uit de bodem naar de oppervlakte komt en op de paden in het hogere veengebied zorgt voor een verkwikkende begeleidende muziek tijdens het fietsen.

De reuzencisterne Hoge Venen voedt de omliggende rivieren

Veel stroompjes en beekjes ontspringen in de Hoge Venen en stromen beetje bij beetje samen tot rivieren. Tot de beken en rivieren die het brongebied Hoge Venen verlaten in de verschillende windrichtingen, behoren: de Soor en de Gileppe naar het noorden; de Ru de Dison, de Sawe en de Statte naar het westen; de Hoëgne naar het zuidwesten, de Bayehon en de Ru des Trôs Marets naar het zuiden; de Roer, de Hill, de bovenloop van de Vesder en de Getzbach naar het oosten. De stilletjes opborrelende bronnen vertonen vaak verkleuringen die tot wat ongerustheid kunnen leiden. De witte schuimkoppen zijn echter geen teken van verontreiniging, maar van de vermenging van leem en turf. Rood gekleurd beekwater wijst op sterk ijzer- en koolzuurhoudende bronnen. Aan de rand van de Hoge Venen bevinden zich de brongebieden van andere belangrijke rivieren van de Belgische Oostkantons en de Eifel, zoals de Amblève, de Warche en de Warchenne. De Vennbahn kruist de rivieren Roer, Warche en Warchenne over bruggen en viaducten.

Met de fiets over beken en rivieren

Indrukwekkend op de fietstochten zijn de viaducten over waterlopen. Voorbeelden in de onmiddellijke buurt van de Hoge Venen zijn de kruising van de Roer in Reichenstein en de oversteek van de Warche in Bütgenbach. Tussen Aken en Kornelimünster drukken de viaducten over de Rollefbach en de Iter hun stempel op de Vennbahnroute op de noordelijke helling naar de Hoge Venen. De Grölisbach vindt haar oorsprong aan het station van Roetgen. Ten noorden van Lammersdorf ontspringt de Dreilägerbach direct aan het Vennbahntracé en iets ten zuiden daarvan de Paustenbach en de Heppenbach. Slechts enkele meters van het voormalige station van Konzen verwijderd bevindt zich de bron van de Kall. Door het dal van de Laufenbach loopt de straat naar de Roer in Monschau. De Roer wordt overgestoken in Kalterherberg-Ruitzhof/Küchelscheid en tot kort voor Sourbrodt loopt de route naast de rivier, richting haar brongebied. Dan volgen naar het zuiden toe de Warche en Warchenne, alsook de Amblève in Montenaus. De Vennbahn treft nergens op de Vesder, die bij Luik in de Ourthe stroomt. Bij Konzen loopt de hoge spoordijk naast de jonge stroom, maar daar blijft het bij.

Stuwdammen en -meren als stations van de waterlopen

Het veengebied telt vele stuwdammen en -meren die de waterlopen tegenhouden of stuwen, deels wegleiden of kort omleiden. Ze vervullen dus deels dezelfde functies als de stations van de Vennbahn. De belangrijkste doelstellingen van deze stuwdammen zijn elektriciteitsproductie en drinkwatervoorziening. Het water uit het veengebied wordt ter beschikking gesteld van inwoners en bedrijven in een omtrek van ca. 80 kilometer. Bij Eupen bevinden zich de Vesder- en de Gilepeestuwdam. Aan de zijde van de Hoge Venen, waar de Vennbahn langs komt, bevinden zich maar liefst zes stuwdammen en -meren. De stuwdammen in Bütgenbach en Robertville werden ooit,

in 1932 en 1928, gebouwd om de zo onberekenbare Warche te temmen. Op deze manier werd zeker gesteld dat de papierindustrie en de leerlooierijen in Malmedy steeds over voldoende water beschikten. Het stuwmeer van Bütgenbach heeft indrukwekkende afmetingen: een volume van 11 miljoen kubieke meter en een oppervlakte van 125 hectare. Met een capaciteit van 203,2 miljoen m³ water is het stuwmeer van de Roerdaldam ten noordoosten van Monschau meteen het tweede grootste stuwmeer van Duitsland. De drie andere stuwdammen aan de zijde van de Vennbahn zijn het stuwmeer van de Kall bij Simmerath, het stuwmeer van de Dreilägerbach bij Roetgen en het stuwmeer van de Perlenbach bij Monschau.

De territoria veranderden, de waterlopen niet

De Hill is een indrukwekkend voorbeeld van hoe een rivier ons veel kan vertellen over de geschiedenis en uit vele tijdperken verhalen kan meedragen. De Hill ontspringt niet ver van Botrange, het hoogste punt van België. In de tijd van de Romeinen vormde deze rivier de grens tussen de bestuursgebieden Tongeren (Civitas Tungrorum) en Keulen (Civitas Agrippinensium). Van 1815 tot 1920 scheidde ze Pruisen van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden en later van diens opvolgstaat België. Aan dit feit herinnert grenssteen 156 BP (België-Pruisen) die vlakbij haar bron, de Fontaine Périgny, is geplaatst. Voor de Franse revolutie trok de Hill de grens tussen de hertogdommen Limburg en Luxemburg en lange tijd vormde ze de natuurlijke scheiding tussen de bisdommen Keulen en Luik.

De Roer als frontgrens aan het einde van de Tweede Wereldoorlog

De idyllische Roer is een mooi voorbeeld van hoe een stroom omgetoverd kan worden tot een krijgsgrens. In de Tweede Wereldoorlog vormde deze rivier eind 1944-begin 1945 de frontlijn tussen de Duitsers en de geallieerden. Men sprak toen van het "Roerfront". Begin februari werden de Kermeter-drukleidingen van de stuwdam op de Urft en de sluitingen van de spuisluis van de stuwdam van Schwammenauel (Rursee) opgeblazen om de opmars van de geallieerden tegen te houden. Het Amerikaanse leger kon de snelstromende Roer een tijd niet oversteken. Op 23 februari zouden ze de oversteek toch maken met stormboten en noodbruggen in "Operation Grenade". Al om 6 uur 's morgens van de eerste dag waagden de eerste soldaten zich op een noodbrug bij Jülich over de Roer.

Waterscheidingen - de natuurlijke grenzen tussen stroomgebieden

Een oude ethnologische wijsheid zegt dat bergen scheiden en rivieren verbinden. Maar de stroomgebieden van de rivieren worden gescheiden door waterscheidingen zonder dat hiervoor een berg nodig is. Een waterscheiding van continentaal belang is de scheidingslijn tussen de Maas en de Rijn. Ze begint in het Franse departement Vosges en loopt naar het Nederlandse nationaal park De Biesbosch, waarbij ze de Vennbahn kruist tussen Born en Sankt Vith. Op de plaats van deze kruising wijst slechts een eenvoudig bordje op dit hydrogeografisch gegeven. Bij Losheimergraben verlaat de waterscheiding België, waarna ze doorloopt in Duitsland. Op het hoogplateau van Ösling komen zelfs twee waterscheidingen samen, de Rijn-Maas-waterscheiding en een kleinere waterscheiding tussen de Our en de Woltz. Voor de tijd van de Romeinen zouden er al eerste straten op deze profiellijnen gelopen hebben. Op deze manier moesten er zo min mogelijk rivieren overgestoken worden. Fietsers houden tegenwoordig van rivieren en minder van waterscheidingen en de beklimmingen die daarmee gepaard gaan. Er zijn echter ook kleine, lokale waterscheidingen, die nauwelijks waarneembaar zijn. De plaatsnamen kunnen een aanwijzing zijn dat er zich daar een scheidingslijn bevindt, bijvoorbeeld de twee Vennbahngemeenten Born en Faymonville. "Born" is een historisch, poëtisch woord voor "bron" en "Faymonville" is volgens de Waalse taalkundige Stany Noël een verouderde naam voor "Aussenborn", wat zo veel betekent als buiten de bron.

De Our - een grensrivier als gemeenschappelijk grondgebied

Met de Our omhelst het Vennbahng gebied een rivier die al volledig in het teken van het Europa van vandaag staat. De Our ontspringt aan de zuidelijke uitlopers van de Hoge Venen, op de Eichelsberg in het gehucht Manderfeld, deel van Büllingen. Bij Wallendorf aan de grens Duitsland-Luxemburg

mondt ze uit in de Sûre. De Donau, die door tien landen stroomt, wordt dan wel beschouwd als dé Europese rivier, maar ook de Our beschikt over een heel bijzondere Europese eigenschap. Over heel de lengte waar de rivier de grens tussen Duitsland en Luxemburg vormt, is deze gemeenschappelijk Duits-Luxemburgs grondgebied (een zgn. condominium). Bijgevolg bevindt de grens zich niet op de dallijn in de rivier (lijn die de diepste punten van de stroom in de lengterichting met elkaar verbindt), maar lopen de grenzen van de landen Luxemburg en Duitsland gelijk met de oever. Daartussen bevindt zich de stroom als gemeenschappelijk grondgebied.